

خلاصه کتاب حقوق بین الملل عمومی ۱

نویسنده: دکتر محمد رضا ضیائی بیگدلی / ناشر: گنج دانش

توجه: «طبق وضعیت منابع سال ۱۴۰۴ دانشگاه پیام نور، برای درس «حقوق بین الملل عمومی ۱» تنها مطالعه فصول ۱ تا ۵ از کتاب اصلی الزامی است. این جزوه خلاصه‌ای از همین فصول می‌باشد.

فصل ۱: مفهوم کلی حقوق بین الملل

■ بخش اول: تعریف حقوق بین الملل

✓ مطالعه چهار موضوع اساسی یعنی تعریف، وجه تسمیه، ماهیت و ضرورت، و عوامل مؤثر در توسعه و تحول، نقش مهمی در شناخت مفهوم کلی حقوق بین الملل دارند.

✓ درکی جامع و صحیح از مفاهیم جامعه بین المللی، حقوق بین المللی، نهادهای بین المللی و حقوق بین الملل، سازمان‌های بین المللی، تابعان یا موضوعات حقوق بین الملل، روابط بین الملل و سیاست و حقوق بین الملل برای ارائه تعریفی جامع مورد نیاز است.

✓ حقوق بین الملل به مجموعه قواعد و مقرراتی گفته می‌شود که بر جامعه بین المللی حاکم است و در آن جامعه قابلیت اجرایی دارد. ✓ میان حقوق بین الملل و جامعه بین المللی ارتباط «جامعه‌شناختی» برقرار است.

✓ جامعه بین المللی اجتماعی است که در اساس از همکاری و همبستگی مبتنی بر منافع مشترک و نیازهای متقابل کشورها به وجود آمده و مقررات حقوق بین الملل به آن نظم خاصی بخشیده است.

✓ «نهادهای حقوقی بین المللی» عبارت است از: مجموعه قواعد و ارگان‌های حاکم بر مناسبات میان اعضای جامعه بین المللی که برخاسته از مقررات حقوق بین الملل بوده و مشتمل بر تشکلهای جمعی و قواعد تأسیسی هستند.

✓ قواعد حاکم بر سازمان‌های بین المللی همانند اساسنامه سازمان‌های بین المللی یا عهدنامه وین در زمینه حقوق معاهدات میان کشورها و سازمان‌های بین المللی و سازمان‌های بین المللی با یکدیگر مورخ ۱۹۸۶ و همچنین مجموعه تصمیماتی که سازمان‌های بین المللی طبق اساسنامه خود اتخاذ می‌کنند، حقوق سازمان‌های بین المللی را تشکیل می‌دهند.

✓ واژه «تابع» ترجمه کلمه انگلیسی Subject یا فرانسوی Sujet است.

✓ از نظر حقوقی واژه «تابع حقوق» شخصی است که هم واضح قواعد حقوقی و هم دریافت‌کننده آن است که در حقوق بین الملل در درجه اول «کشورها» و در درجه دوم «سازمان‌های بین المللی دولتی» هستند.

|| **نقطه کور:** اشخاص حقیقی مانند شرکت‌های خصوصی خارجی، سازمان‌های بین المللی غیردولتی و نهضت‌های آزادی‌بخش ملی صرفاً دریافت‌کننده قواعد حقوق بین المللی هستند (تابع کامل نیستند).

✓ امروزه به جای اصطلاح «تابعان حقوق بین الملل» بیشتر از اصطلاح «اعضای جامعه بین المللی» یا «اشخاص حقوقی بین المللی» استفاده می‌شود.

✓ روابط بین الملل مقدم بر حقوق بین الملل است؛ یعنی روابط بین الملل زمینه‌ساز اصلی و اساسی حقوق بین الملل است.

✓ حقوق بین‌الملل تنظیم‌کننده روابط بین‌المللی است، زیرا هنگامی روابط بین‌الملل انجام و انتظام می‌یابد که معیارهای حقوق بین‌المللی بر آن ناظر و حاکم گردد.

✓ روابط بین‌الملل به دو صورت دوستانه و خصمانه می‌باشد.

|| **نقطه کور:** در گذشته اصل بر روابط خصمانه بود، اما امروزه با پذیرش اصل عدم توسل به زور و تحریم جنگ، اصل بر روابط دوستانه است.

✓ انواع مختلف روابط دوستانه عبارتند از: روابط سیاسی یا دیپلماتیک، روابط اقتصادی، روابط بازرگانی و روابط علمی و فرهنگی.

✓ «جنگ» بارزترین نوع روابط خصمانه است که تحت سیطره قواعد حقوق بین‌الملل همانند «حقوق جنگ» و «حقوق مخاصمات مسلحانه» می‌باشد.

✓ برخی حقوقدانان به ویژه حقوقدانان انگلوساکسون عقیده دارند که حقوق بین‌الملل جزئی از روابط بین‌الملل و به ویژه علوم سیاسی است.

✓ شوارزنبگر عقیده دارد که وظیفه اصلی حقوق بین‌الملل کمک به حفظ و نگهداری برتری زور و سلسله مراتبی است که بر پایه قدرت استقرار یافته است.

✓ مک دوگال حقوقدان آمریکایی معتقد است که هدف نهایی حقوق بین‌الملل، صیانت از آزادی و حیثیت بشری است.

✓ رایتر محقق آمریکایی، حقوق بین‌الملل را از جهت عملی و اجرایی تابع سیاست بین‌الملل می‌داند.

✓ سیاست بین‌الملل به خاطر رابطه مستقیم با خط‌مشی‌های تغییرپذیر است.

✓ «فولیکس» در سال ۱۸۴۳ با نگارش کتابی به نام «شرح حقوق بین‌الملل خصوصی» اصطلاح حقوق بین‌الملل خصوصی را وارد قلمرو ادبیات حقوقی کرد.

✓ وجوه اشتراک حقوق بین‌الملل عمومی و خصوصی: ۱- در بین‌المللی بودن ۲- در منابع ۳- در مرجع رسیدگی.

✓ وجوه افتراق: ۱- در موضوع ۲- در منابع ۳- در مبانی ۴- در مرجع رسیدگی ۵- در ضمانت اجرا.

✓ حقوق بین‌الملل خصوصی روابط افراد را در زندگی بین‌المللی تنظیم می‌کند.

✓ یکی از مهم‌ترین منابع حقوق بین‌الملل خصوصی، معاهدات بین‌المللی خاصی است که در زمینه موضوعات آن منعقد گردیده است.

✓ رسیدگی به اختلافات میان کشورها در رابطه با قواعد حقوق بین‌الملل خصوصی، در صلاحیت مراجع بین‌المللی و طبق قواعد حقوق بین‌الملل عمومی است.

✓ موضوع حقوق بین‌الملل عمومی، تنظیم کردن روابط میان کشورها و سازمان‌های بین‌المللی و موضوع حقوق بین‌الملل خصوصی، قانونمند کردن روابط میان اشخاص حقیقی یا حقوقی خصوصی است.

✓ تابعان حقوق بین‌الملل خصوصی، افراد و اشخاص حقوق خصوصی و تابعان حقوق بین‌الملل عمومی کشورها و سازمان‌های بین‌المللی دولتی می‌باشد.

✓ مبانی حقوق بین‌الملل خصوصی اراده یک کشور و مبانی حقوق بین‌الملل عمومی، اراده دو کشور یا سایر تابعان حقوق بین‌الملل است.

✓ مرجع حقوقی بین‌المللی همانند داوری بین‌المللی و دادگستری بین‌المللی مراجع صلاحیت‌دار برای رسیدگی به اختلافات ناشی از حقوق بین‌الملل عمومی می‌باشند.

✓ مراجع قضایی داخلی و در موارد خاص مراجع فراملی مراجع صلاحیت‌دار برای رسیدگی به اختلافات ناشی از حقوق بین‌الملل خصوصی هستند.

|| **نقطه کور:** حقوق بین‌الملل خصوصی از ضمانت اجرای بیشتری برخوردار است.

✓ به رغم وجوه افتراق میان حقوق بین‌الملل عمومی و حقوق بین‌الملل خصوصی، هر قاعده‌ای که از رهگذر معاهده میان کشورها وضع گردد از حیث شکلی، قاعده حقوق بین‌الملل عمومی است هرچند موضوع آن در زمینه حقوق بین‌الملل خصوصی باشد.

✓ پروفیسور پینتو در اثر خود به نام «حقوق روابط بین‌الملل» معتقد است که عاملان این حقوق می‌توانند کشورها، سازمان‌های بین‌المللی و همچنین اشخاص و گروه‌های خصوصی باشند.

✓ حقوق بین‌الملل به دو قلمرو عام و خاص طبقه‌بندی می‌شود.

✓ حقوق بین‌الملل عام: مجموعه قواعدی که در جامعه بین‌الملل عام قابل اجرا است و از سوی تمام یا اکثریت کشورها پذیرفته شده باشد (مانند عهدنامه‌های ۱۹۴۹ ژنو در زمینه حقوق بشردوستانه).

✓ حقوق بین‌الملل خاص: دسته‌ای از قواعد و مقررات بین‌المللی که رعایت آن‌ها فقط در جوامع بین‌المللی خاص که حداقل دو کشور گرد هم آمده باشند، الزام‌آور است (مانند موافقتنامه‌های همکاری‌های اقتصادی، بازرگانی، علمی و فرهنگی دوجانبه).

✓ تعریف جامع حقوق بین‌الملل: حقوق بین‌الملل که از شعبات حقوق عمومی است، حقوق جامعه بین‌المللی است، یعنی مجموعه قواعد و مقررات لازم‌الاجرائی که ناشی از روابط بین‌الملل و تنظیم‌کننده مناسبات میان اعضای جامعه بین‌الملل است.

■ بخش دوم: وجه تسمیه حقوق بین‌الملل

✓ اصطلاح «حقوق بین‌الملل» برگرفته از اصطلاح لاتین Jus Gentium به معنای تحت‌اللفظی حقوق ملل است.

✓ اصطلاح Jus Gentium در رم باستان در مقابل Jus Civile قرار داشت و به قواعدی اطلاق می‌شد که در عین آنکه به روابط میان کشورها مربوط می‌شد غیر شهروندان یا بیگانگان را نیز شامل می‌گردید.

✓ بنیانگذار حقوق بین‌الملل، «گروسیوس» است که برای اولین بار در کتاب خود تحت عنوان De Jure Belli Ac Pacis (حقوق جنگ و صلح) مقررات و قواعد حقوق بین‌الملل را به رشته تحریر درآورد.

✓ گروسیوس از اصطلاح Jus Gentium (حقوق بین خلق‌ها) نیز استفاده کرد.

✓ امانوئل کانت فیلسوف آلمانی در اثر خود به نام صلح پایدار، اصطلاح «حقوق بین‌الملل» را به کار برد.

✓ هگل فیلسوف آلمانی از اصطلاح Auseres Staats Recht یعنی «حقوق عمومی خارجی» استفاده کرد.

|| **نقطه کور:** اصطلاح «حقوق بین‌الملل» اولین بار توسط جرمی بنتام در کتاب «مقدمه‌ای بر اصول و اخلاق قانونگذاری» به کار رفت.

✓ اصطلاح حقوق بین‌الملل عمومی عیناً در زبان‌های مختلف استفاده می‌شود و فقط آلمان‌ها واژه Volker Recht به معنی «حقوق ملل» را به کار می‌برند.

✓ در فرهنگ آلمانی، حقوق بین‌الملل به معنی حقوق بین‌الملل خصوصی است.

